

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

Νεοελληνική Λογοτεχνία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

4-6-2014

A1. Ο Γ. Βιζυηνός χαρακτηρίζεται εκτός των άλλων, ως δραματικός πεζογράφος. Η περίτεχνη πλοκή της αφήγησης, με τις εναλλαγές των σκηνών ή των συγκρούσεων, με τις κορυφώσεις της δραματικής έντασης, με την αποκάλυψη του τέλους και με άλλα στοιχεία μαρτυρούν την θεατρικότητα του έργου του. Πρόκειται για ένα διήγημα ξεχωριστό και αυθυπόστατο έργο τέχνης, το οποίο πέρα από τις λογοτεχνικές αρετές του, συγκεντρώνει στοιχεία ενός θεατρικού έργου.

Πρώτο χαρακτηριστικό παράδειγμα θεατρικότητας στο συγκεκριμένο απόσπασμα είναι οι δύο πράξεις του τελετουργικού της υιοθεσίας οι οποίες εναλλάσσονται σε δύο διαφορετικούς χώρους, όπως εναλλάσσονται τα σκηνικά του θεάτρου. Η πρώτη πράξη της υιοθεσίας, λαμβάνει χώρο μέσα στην εκκλησία. Ο ιερέας μπροστά στην εικόνα του Χριστού παρουσία των φυσικών γονέων και όλου του εκκλησιάσματος παραδίδει το παιδί στη θετή μητέρα, αφού πρώτα η τελευταία ενώπιον όλων υποσχεθεί ότι θα το αγαπά και θα το αναθρέψει σαν να ήταν δικό της παιδί. Η δεύτερη πράξη της υιοθεσίας γίνεται έξω από την εκκλησία και λαμβάνει χώρα στο σπίτι της νέας οικογένειας του Βιζυηνού, στο οποίο πηγαίνουν «εν πομπή» με προεξάρχοντα τον πρωτόγερο του χωριού, δεύτερη τη μητέρα με το θετό κορίτσι, ενώ ακολουθούν τα αγόρια και οι λοιποί συγγενείς. Στην αυλόπορτα γίνεται κάποιο είδος δοκιμασίας με την οποία ο πρωτόγερος προσπαθεί να εξακριβώσει μήπως διεκδικείται και από κάποιον άλλο.

Δεύτερο χαρακτηριστικό παράδειγμα που αναδεικνύει την θεατρικότητα των διηγημάτων του Βιζυηνού, είναι η συμμετοχή των προσώπων, που δρουν είτε ως πρωταγωνιστές, είτε ως δευτεραγωνιστές, είτε ως σιωπηρά πρόσωπα. Ο συγγραφέας ως έμπειρος ψυχολόγος και με σκηνοθετική ματιά εστιάζει στα συναισθήματα των προσώπων ιδιαίτερα κατά τη στιγμή της δοκιμασίας που τελείται από τον πρωτόγερο του χωριού. «ο πατηρ του κορασίου ητον ωχρός... η σύζυγος του εκλαιεν... η μήτηρ μου έτρεμε εκ του φόβου».

Τρίτο, τέλος χαρακτηριστικό της θεατρικότητας του Βιζυηνού είναι ο διάλογος ανάμεσα στον αφηγητή Γιωργή και τη μητέρα του. Ο αναγνώστης παρακολουθεί τη σύγκρουση ανάμεσα στους δύο κεντρικούς ήρωες για το ζήτημα της δεύτερης υιοθεσίας, μια σύγκρουση που αναδεικνύει συναισθήματα, χαρακτήρες, συναισθηματικά ελλείμματα, ενοχοποιημένες συνειδήσεις. «Δος το πίσου το Κατερινιώ αν μ' αγαπάς» «είναι δικό μου το παιδί και είναι αδερφή σας». Χαρακτηριστικά επίσης στοιχεία θεατρικότητας αποτελούν και τα σημεία σίξης.

B1. Μελετώντας κανείς το έργο και τη γλώσσα του Βιζυηνού διαπιστώνει τις επιρροές του από την φαναριώτικη και ευρωπαϊκή του παιδεία, αλλά και από την γενέθλια Θρακική ύπαιθρο, τόσο ως λογοτέχνη όσο και ως επιστήμονα. Ο Κ.

Μητσάκης ισχυρίζεται ότι τα διηγήματα του Βιζυηνού είναι γραμμένα σε μια απλούστερη, σχετικά κομψή και σχετικά θερμή καθαρεύουσα. Όχι σπάνια, όμως, η αφήγηση αποβάλλει και αυτόν τον μετριοπαθή γλωσσικό καθωσπρεπισμό και πλησιάζει το λόγο της καθημερινής ζωής και πράξης

Εμφανίζεται λοιπόν η λεγόμενη «διγλωσσία» του αφηγητή. Το αισθητικό αποτέλεσμα αυτής της επιλογής είναι η αρμονία στο έργο ως σύνολο, ως συνδυασμό περιεχομένου και μορφής. Η αφήγηση από τον αφηγητή παιδί είναι λογικό να γίνεται ρεαλιστική, όταν η καθαρεύουσα εμπλουτίζεται με στοιχεία δημοτικής. Από την άλλη, η αφήγηση από τον ενήλικο αφηγητή καθίσταται πιο αρμονική, όταν η καθαρεύουσα γίνεται πιο επίσημη με τύπους της λόγιας γλώσσας. Επιπλέον, ανάλογο αποτέλεσμα ζωντανίας και παραστατικής απόδοσης της πραγματικότητας προκύπτει όταν στα διαλογικά μέρη ακούγεται η ντοπιολαλιά. Η χρήση της λαϊκής αυτής γλώσσας με τους πολλούς ιδιωματισμούς αποτυπώνει με αληθοφάνεια τους χαρακτήρες, ξεκουράζει τον αναγνώστη, αλλά το κυριότερο τον καθιστά μάρτυρα του διαλόγου, προσδίδοντας αμεσότητα στο έργο.

Αυτό συμβαίνει κυρίως στα σημεία εκείνα που υπάρχει διάλογος και γενικότερα στα πεζογραφήματα του Βιζυηνού, στα οποία η αφήγηση δεν είναι στατική υπάρχει πυκνή δράση (και) εναλλάσσονται διαλογικά μέρη Σε τέτοιες ακριβώς στιγμές η καθαρεύουσα γίνεται πιο ανάλαφρη, διάφορα πρόσωπα, κατά κανόνα απλοί άνθρωποι του λαού εκφράζονται το καθένα με την γλώσσα της δικής του καρδιάς, του δικού του περιβάλλοντος. Αυτό επιβεβαιώνεται στα διαλογικά μέρη του διηγήματος όπου χρησιμοποιείται η λαϊκή γλώσσα, μια γλώσσα ζωντανή και αέρινη, η λαλιά των κατοίκων της Θράκης. Η λαϊκή γλώσσα βρίθκει ιδιωματισμών (λελιλογικών και συντακτικών). Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής χωρία: «Δος το πίσου το Κατερινιών... με τα σωστά μου» και «Είναι δικό μου! Το επηρα.. αδελφή σας!»

Η γλώσσα του όταν διηγείται είναι καθαρεύουσα. Ωστόσο, άλλοτε γίνεται ανάλαφρη, από τη σκοπιά του αφηγητή – παιδιού, καθώς εμπεριέχει πολλές λέξεις και τύπους της δημοτικής και άλλοτε γίνεται πιο βαριά και επίσημη, όταν αφηγείται ως ώριμος, αφού εμπλουτίζεται από κάποιους τύπους αρχαιοπρεπείς. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν «αι οικονομικά μας δυσχέρειαι εκορυφώθησαν... υιοθέτηση», αλλά και «Η είσοδος του εις τον οίκον μας εγένετο... ηρχόμεθα ημείς».

Συμπερασματικά, ο συνδυασμός των γλωσσικών αυτών επιλογών αποδίδει την εξελικτική πορεία του ίδιου του Βιζυηνού ως ανθρώπου, ως λογοτέχνη και ως επιστήμονα.

B2.α. Η σύντμηση του χρόνου μπορεί να επιτευχθεί με δύο τεχνικές. Η πρώτη αφορά στην παράλειψη κάποιων γεγονότων, ο αφηγητής δηλαδή δεν αναφέρεται καθόλου σε αυτά, υπερπηδώντας ένα τμήμα του ιστορικού χρόνου όπου τα γεγονότα είναι ασήμαντα. Η δεύτερη τεχνική σύντμηση του χρόνου έχει να κάνει με την επιτάχυνση της αφήγησης κάποιων γεγονότων. Αυτό συνήθως γίνεται όταν κάποια γεγονότα δε θεωρούνται σημαντικά από τον αφηγητή περιγράφονται γρήγορα και περιληπτικά και έτσι το διήγημα κερδίζει σε ταχύτητα και αποφεύγεται η χαλαρότητα. Χαρακτηριστική η φράση: «πριν δε κατορθώσω... οικογενείας μας» η όπου σε δύο γραμμές ο αφηγητής με τέσσερα μόλις ρήματα, διανύει αφηγηματικά πολλά χρόνια, δίνοντας συνοπτικά και το κλείσιμο ενός ολόκληρου κύκλου που σηματοδότησε η πρώτη υιοθεσία της μητέρας του. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι μέχρι ο ίδιος

να επιστρέψει από την ξενιτιά το κορίτσι είχε μεγαλώσει, ανατραφεί, προικισθεί και παντρευτεί σαν να ήταν αληθινό μέλος της οικογένειας. Με τον τρόπο αυτό δείχνει την ταύτιση του με τη θέση των αδερφών του απέναντι στη θετή κόρη εκφράζοντας έτσι και τη δική του «αντιπάθεια», αφού αποδείχθηκε «αχάριστη» απέναντι στη μητέρα που την ανέθρεψε και την προίκισε. Επίσης με την επιτάχυνση αυτή τονίζεται ότι ο ίδιος δε βίωσε τα γεγονότα αυτά όπως τα αδέρφια του, αφού βρισκόταν στην ξενιτιά.

B2.β. Στην αναδρομική αυτή αφήγηση προβάλλονται τα επιχειρήματα που θέτει η μητέρα για να πείσει το Γιωργή ότι το δεύτερο υιοθετημένο παιδί είναι δικό της με απώτερο σκοπό να εξαλείψει την αντίδραση του απέναντι στο Κατερινιώ. Η αδυναμία του επιχειρήματος αυτού που προβάλλει η μάνα, αφού δεν παραθέτει λογικές προκειμένες στο διαλογικό αυτό μέρος του διηγήματος θα οδηγήσει στο πιο σημαντικό δραματικό μονόλογο του κειμένου, την εξομολόγηση του αμαρτήματος της μάνας. Επίσης, τα λόγια αυτά βοηθούν τον αναγνώστη να κατανοήσει σε βάθος την ενοχοποιημένη συνείδηση της μάνας αφού αυτό που κάνει τη μάνα να θεωρεί δικό της το παιδί είναι η θέληση της να εξιλεωθεί μέσω αυτού.

Πρέπει να το νιώσει λοιπόν δικό της και ας μην είναι, πρέπει να το αναθρέψει ως δικό της και ας μην το έχει γεννήσει η ίδια. Μόνο έτσι ίσως να συγχωρεθεί για το αμάρτημά της και να λυτρωθεί.

Γ1. Το συγκεκριμένο χωρίο, αναφέρεται στην περιγραφή του τελετουργικού της υιοθεσίας. Η υιοθεσία αυτή διαφέρει από τις καθιερωμένες. Δεν υπάρχει εμπλοκή γραφειοκρατικών διαδικασιών, είναι μια γιορτή για το χωριό και ακολουθούν ένα καθορισμένο τελετουργικό που βρίθκει λαογραφικών στοιχείων. Η δεύτερη πράξη της υιοθεσίας στην οποία αναφέρεται το συγκεκριμένο χωρίο γίνεται έξω από την εκκλησία και λαμβάνει χώρα στο σπίτι της νέας οικογένειας του παιδιού στο οποίο πηγαίνουν «εν πομπή» οι παριστάμενοι με προεξάρχοντα τον πρωτόγερο του χωριού. Στην αυλόπορτα ο πρωτόγερος προσπαθεί να εξακριβώσει αν υπάρχει διεκδίκηση του παιδιού από κάποιον άλλο. Αφού παίρνει τη διαβεβαίωση το παραδίνει στην νέα του μητέρα, οι φυσικοί γονείς το αποχαιρετούν, ενώ οι συγγενείς της νέας οικογένειας μπαίνουν στο σπίτι και λαμβάνουν μέρος στη συνεστίαση που προσφέρεται. Στο συγκεκριμένο χωρίο ο συγγραφέας εστιάζει κυρίως στα συναισθήματα των προσώπων κατά τη στιγμή της παράδοσης του βρέφους στη νέα μητέρα που τελείται από τον πρωτόγερο του χωριού. Χωρίς μελοδραματισμούς αλλά με απλό και συγχρόνως συγκλονιστικό τρόπο παρουσιάζεται η αγωνία της μητέρας του αφηγητή μήπως κάποιος διεκδικήσει το παιδί και ματαιώσει την ευτυχία της, ενώ από την άλλη πλευρά οι φυσικοί του γονείς παρακολουθούν με βουβό και διακριτικό πόνο την όλη δοκιμασία.

Δ1.

Ομοιότητες:

1) Τα αδέρφια του Γιωργή αλλά κι ο Τάσος στο μυθιστόρημα του Κονδυλάκη υφίστανται εργασιακή εκμετάλλευση «κακοκοιμώμενοι στα εργαστήρια των μαστόρων», «μικροί των αδερφών μισθοί», «εγώ βγάζω και μιάμιση δραχμή... κάθε βράδυ».

2) Το επίσημο κράτος δεν παρεμβαίνει στη διαδικασία της υιοθεσίας. Τόσο στο διήγημα του Βιζυηνού, όσο και στο μυθιστόρημα του Κονδυλάκη παρατηρείται απουσία γραφειοκρατικών διαδικασιών. Στο Αμάρτημα της μητρός μου η πρώτη υιοθεσία εξαρτάται από τη θρησκευτική και λαϊκή επικύρωση. Παράλληλα στο μυθιστόρημα του Κονδυλάκη η υιοθεσία είναι προϊόν συνεργασίας απλών πολιτών.

3) Επικρατούν άθλιες συνθήκες διαβίωσης – μιζέρια. Στη πρώτη υιοθεσία στο Αμάρτημα της μητρός μου, οι γονείς του κοριτσιού εξαναγκασμένοι από τη φτώχεια τους δίνουν σε κάποιο ξένο το παιδί τους. Η εξαθλίωση και στο απόσπασμα των Αθλίων οδηγεί τη βιολογική μητέρα ν' αφήσει σε κάποιο ξένο και άγνωστό, της το παιδί της «θα ήτο παιδί καμμιάς φτωχής που δεν είχε τί να το κάμει και το πέταξε».

4) Θυσίες γίνονται, και στα δύο αποσπάσματα ώστε να ανατραφούν τα παιδιά «οι μικροί των αδερφών μου μισθοί... εξηκολούθει εργαζομένη προς διατροφή της» αναφέρεται στο Αμάρτημα της μητρός μου. Στον Κονδυλάκη και ο Τάσος αλλά κι η οικογένεια της γριάς μάγισσας θα θυσιαστούν αρκετά ώστε να ανατραφεί το κορίτσι «θα κάμωμε και εμείς ένα μυστήριο», «κάθε βράδυ θα σας φέρνω... εγώ μ' ένα ξεροκόμματο ψωμί ζω».

5) Η μητέρα του Γιωργή προσμένει από τον ίδιο οικονομική βοήθεια (αυτό φαίνεται σε όλο το διάλογο Γιωργή – μητέρας), όπως κι η γριά μάγισσα με την κόρη της τη Σταματίνα ζητάνε από τον Τάσο ν' αναλάβει οικονομικά την ανατροφή του κοριτσιού «να μας δίδης μια σφάτζικα τη μέρα... λάτρα μεγάλη».

6) Έντονο είναι το θρησκευτικό στοιχείο και στα δύο κείμενα αφού στο απόσπασμα του αμαρτήματος το τελετουργικό της πρώτης υιοθεσίας απαιτεί και την θεία επικύρωση «μας ωδήγησε εις την εκκλησίαν... εκ των χειρών του ιερέως». Στο συγκρινόμενο απόσπασμα του Ιωάννη Κονδυλάκη η γριά μάγισσα επικαλείται το γεγονός ότι το κορίτσι βρέθηκε δίπλα στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης και συν τοις άλλοις αναφέρει ότι η βοήθεια από τον Τάσο θα ήταν για τον ίδιο μια πολύ φιλεύσπλαχνη, χριστιανική πράξη «θα κάμεις μεγάλο μυστήριο παιδάκι μου».

7) Ο Γιωργής όπως κι ο Τάσος έχουν αναγκαστεί να ξενιτευτούν για να επιβιώσουν «εγώ επλανώμην εν τη ξένη» γράφει ο Βιζυηνός, «όταν πρωτοήρθα από την πατρίδα» μας λέει ο Τάσος.

Αντιθέσεις:

1) Τ' αδέρφια του Γιωργή όπως κι ο ίδιος ο Γιωργής αντιδρούν στη δεύτερη υιοθεσία ενώ ο Τάσος από τη πρώτη στιγμή δε φέρνει καμία αντίρρηση για την οικονομική συνδρομή στην ανατροφή του κοριτσιού.

2) Στο Αμάρτημα της μητρός μου υπάρχουν δύο υιοθεσίες ενώ στο απόσπασμα των Αθλίων υπάρχει μία. Στη πρώτη υιοθεσία του αμαρτήματος οι γονείς του παιδιού είναι παρόντες στο τελετουργικό, ενώ, το κορίτσι των αθλίων εγκαταλείπεται.

3) Στο απόσπασμα του αμαρτήματος της μητρός μου, η πρώτη υιοθεσία έχει θρησκευτικό και λαϊκό χαρακτήρα, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στο συγκρινόμενο κείμενο. Συγκεκριμένα για να επικυρωθεί η υιοθεσία στο Αμάρτημα αναλαμβάνουν δράση ο εκκλησιαστικός άρχοντας κι ο πρωτόγερος του χωριού, ενώ, στους Αθλίους

η ολοκλήρωση της υιοθεσίας του κοριτσιού αφορά απλούς πολίτες, οι οποίοι μεταξύ τους ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες χωρίς να λογαριάζουν εξωτερικούς παράγοντες.

4) Στο απόσπασμα του Κονδυλάκη, το υιοθετημένο κορίτσι θα το αναλάβει μεν, ο Τάσος να το αναθρέψει, αλλά, θα ζήσει σε άλλο σπίτι, σε άλλη οικογένεια, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στο Αμάρτημα της μητρός μου, καθώς και τα δύο υιοθετημένα κορίτσια έζησαν και ανετράφησαν στο πατρικό σπίτι του αφηγητή.

5) Ο Τάσος βρίσκεται στην ξενιτιά «αν είχα τη μάνα μου εδώ», «πέρσι όταν πρωτοήρθα από τη πατρίδα», ενώ ο Γιωργής έχει μόλις επιστρέψει από τα ξένα.

6) Οι βιολογικοί γονείς του δεύτερου υιοθετημένου κοριτσιού στο Αμάρτημα έχουν πεθάνει «εγεννήθη κοιλιάρφανο... το άφηκε μες' στη στράτα», ενώ οι βιολογικοί γονείς του κοριτσιού στο μυθιστόρημα του Κονδυλάκη, όντες ζωντανοί, το εγκαταλείπουν.